

DÖVİZ BÜFELERİ VE BELGE DÜZENİ

Besir ATMACA
Vergi Kontrol Memuru

I - DÖVİZ BÜFELERİ

illegal alanda el değış-tiren Amerikan Doları ve Alman Markı gibi yabancı paraların Türk Lirası karşısında giderek değerkazanması, bu paraların yatırım aracına dönüşmesi ve tasarrufların dövize kaydırılması, döviz alış ve satışlarına büyük bir yoğunluk kazandırmıştır. Bu talep kambiyo mevzuatında "Yetkili Müessese" olarak yer alan ancak, basın ve ekonomi kamuoyunda "Döviz Büfeleri" olarak bilinen bu finans kurumlarının büyük bir hızla çoğalmasına yol açmıştır.

Yetkili müesseseler; yabancı paraların alım, satım ve benzeri işlemlerinin yapıldığı firmalar olduğundan "kambiyo mevzuatı" kapsamındadırlar. Yetkili müesseseler, ilk kez 11 Ağustos 1962 tarihinde yayımlanan 17 sayılı "Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Karar" ile 28 ve 30 sayılı kararlar ile iki aşamadan geçerek, bu kararları yenileyen ve 7.8.1989 tarih ve 89/14391 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının ekini oluşturan 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Karar'ın 2'nci maddesinde şöyle tanımlanmıştır.

"Bakanlıkça tespit edilen usul ve esaslar çerçevesinde dövize ilişkin işlemler yapmasına izin verilen ve kıymetli maden, taş ve eşyalara ilişkin işlemler de yapabilen anonim şirketlerdir"

Bu tanımda geçen "Bakanlık" Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanlık ifade etmektedir.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar'a ilişkin 91/32/5 sayılı Tebliğ'in 13 üncü maddesi yetkili müesseselerin faaliyet konularını belirtmiş olup, anılan madde aşağıdaki gibidir:

"Yetkili Müesseseler Türkiye'de ve dışarıda yerleşik kişilerce ibraz edilen dövizli natık çekleri ve efektifleri Merkez Bankası'nca tespit edilen usul ve esaslar çerçevesinde satın alabilirler ve anılan kişilere efektif satabilirler.

Yetkili müesseselerce alış ve satış işlemlerinde, şekli Merkez Bankası'nca tespit edilen döviz alım belgesi ve döviz satım belgesi düzenlenir.

Yetkili müesseseler, Merkez Bankası bünyesinde kurulan Döviz ve Efektif Piyasaları'na Merkez Bankası'nca kendileri için öngörülen piyasalara katılma koşullarını yerine getirmeleri kaydıyla girebilirler. Merkez Bankası ve Döviz Efektif Piyasaları'na katılımları kabul edilen banka ve diğer kuruluşlar ile Türk Lirasına, döviz ve efektife ilişkin işlemleri Merkez Bankası'nca belirlenecek kurallar dahilinde kendi aralarında yapabilirler. Aynı kurallar dahilinde yetkili müesseseler, Döviz ve Efektif Piyasalara katılan banka ve diğer kuruluşlarla döviz ve Türk Lirası karşılığında altın alışverişi yapabilirler.

Yetkili müesseseler, işlenmiş kıymetli madenler ile işlenmiş ve işlenmemiş kıymetli taşların ve bunlardan mamul kıymetli eşyaların İthalat Rejimi esasları çerçevesinde ithalini, işlenmiş ve işlenmemiş kıymetli maden ve taşlar ile bunlardan mamul kıymetli eşyaların İhracat Rejimi esasları çerçevesinde ihracını ve kıymetli eşya yapımında kullanılmak üzere kıymetli maden ve taşların geçici ithalini ve işlendikten sonra mamul ve yarı mamul kıymetli eşya ve taş olarak ihracını yapabilirler.

Yetkili müesseseler, işlenmiş veya işlenmemiş gümüşü ve gümüşden mamul eşyayı İthalat ve İhracat Rejimi esasları çerçevesinde ithal ve ihraç, işlenmemiş gümüşü geçici olarak ithal ederek işlendikten sonra mamul ve yarı mamul eşya halinde ihraç edebilirler.

Yetkili müesseselerin bu kadar geniş kapsamlı işlemleri yapabilmesi için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca düzenlenen 91/32-5 sayılı

tebliğin 9-14 maddelerinde yer alan koşullara uyulması gereklidir. Anılan tebliğin 9'uncu maddesine göre;

1 - Anonim Şirket şeklinde ve münhasıran bu Tebliğ'de belirtilen konularda iştigal etmek üzere kurulmuş olmaları,

2 - Nominal sermayelerinin 2 milyar Türk lirasından, ödenmiş sermayelerinin 1 milyar Türk Lirasından az olmaması, faaliyete geçiş tarihinden itibaren 1 yıl içinde sermayenin tamamen ödeneceğinin taahhüt edilmesi,

3 - Kurucularının ve ortaklarının müflis olmaması, yüz kızzartıcı suçlardan ve 1567 sayılı Kanun'a muhalefetten mahkumiyetlerinin bulunmaması,

4 - Hisse senetlerinin tamamının nama yazılı olması ve kurucu ortaklar dışındaki kişilere devredilmesi işlemlerinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan izin alınması,

Döviz ile ilgili işlemleri yapabilecek yetkili müesseseler, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 sayılı Karar'a ilişkin 91-32/5 sayılı Tebliğ'de belirtilen faaliyetler dışında herhangi bir faaliyette bulunamazlar.

Ayrıca, kambiyo mevzuatına göre yetkili müessese olarak faaliyet göstermek üzere kurulan anonim şirketlerin ortaklarının tabiyeti ile ortak sayısı konusunda herhangi bir sınırlandırma getirilmemiştir. Ancak 91-32/5 sayılı Tebliğ'in 9/b maddesine göre, "Türkiye'de şirket kurmak, mevcut veya kurulacak şirketlere iştirak etmek veya şube açmak suretiyle yetkili müessese olarak faaliyet gösterecek dışarıda yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin öngörülen sermaye karşılığı dövizini Türkiye'ye getirmeleri" gerekir.

Yetkili müessese olarak faaliyette bulunmak isteyen anonim şirketlerin, kuruluş için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan ön izin alması gerekmektedir.

Kurucuları Türkiye'de yerleşik kişilerden oluşan anonim şirketlerin, ön izin başvurusuna, 91-32/5 sayılı Tebliğin 10/a maddesine göre ekleyeceği belgeler:

1 - Şirket ana sözleşmesi,

2 - Kurucu ortakların ayrıntılı öz geçmişleri,

3 - Gerekli görülecek diğer belge ve bilgiler,

Türkiye'de şirket kurmak, mevcut veya kurulacak şirketlere iştirak etmek veya şube açmak suretiyle yetkili müessese olarak faaliyette bulunacak gerçek ve tüzel kişilerle ilgili olarak 91-32/5 sayılı Tebliğ'in 10/b maddesine göre ön izin için aşağıdaki belgeler eklenecektir:

1 - Şirketin kurulduğu ülke resmi makamlarınca onaylı ana sözleşmesi ve Türkçe çevirisi,

2 - Kurulduğu ülke resmi makamlarınca onaylı döviz alım satım işleri ile iştigal ettiğine ve bu konuda herhangi bir kısıtlaması bulunmadığını gösterir belge,

3 - Gerçek kişi kurucu ortakların ayrıntılı özgeçmişleri,

4 - Gerekli görülecek diğer bilgi ve belgeler,

Tebliğin madde 10/a bölümünün üçüncü bendinde ve gerekse (b) bölümünün dördüncü bendinde belirtilen "gerekli görülecek diğer bilgi ve belgeler" ifadesinin bu sektörde meydana gelebilecek değişim ve gelişmelere göre ihtiyaç duyulabilecek bilgi ve belgeler olarak anlaşılması gerekmektedir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın ön iznini müteakip kuruluş işlemlerini tamamlayan şirketler, Ticaret Siciline tescil ve ilan tarihinden itibaren 90 gün içinde ana sözleşmelerinin yayımlandığı Ticaret Sicili Gazetesi'nin bir nüshası ile yetkili müessese olarak faaliyette bulunma izni almak üzere Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına başvururlar.

İzin tarihini izleyen bir yıl içinde verilen izne uygun olarak faaliyete geçirilmesi, faaliyete sürekli olarak bir yıl veya daha fazla ara verilmesi, denetlemeler sonucu mevzuata aykırı işlem yapıldığının tespit edilmesi veya gerekli görülmesi hallerinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca izin kısmen veya tamamen iptal edilebilir.

91-32/5 sayılı Tebliğ'in 14 üncü maddesine göre, yetkili müesseseler Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca belirlenecek Formlara uygun olarak üçer aylık dönemler itibariyle düzenleyecekleri cetvelleri dönemi takip eden 30 gün içinde,

Yıllık bilanço, kâr zarar cetvelleri ile faaliyet raporunun birer nüshalarını, genel kurul toplantılarının yapılmasını takip eden ayın sonuna kadar Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na,

Şekil ve kapsamı Merkez Bankası'na belirlenecek istatistikî bilgileri ise istenilen sürelerde Merkez Bankası'na, gönderirler.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar ile Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 91-32/5 sayılı tebliğine ilişkin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İ/M Genelgesinin 1'inci maddesine göre, dövizle ilişkin işlemler Merkez Bankası'na alım-satım konusu yapılan dövizler üzerinden yapılır.

Anılan genelgenin 5-A maddesine göre; yetkili müesseselerce ticari ve gayri ticari işlemler için uygulayacakları "Gişe Alış ve Gişe Satış Kurları" Merkez Bankası'nca günlük olarak bu maddenin "B" fıkrasında açıklanan yöntemle belirlenen kurlar "Gişe Kurları" olup, 3.000.- ABD Doları ve eşiti diğer cins dövizlere kadar olan ticari ve gayri ticari işlemler için uygulanır ve gün içinde değiştirilmez. Miktarı bu tutarları aşan işlemler için ise Türk Lirası kurları taraflarca serbestçe belirlenir.

Gün içinde ticari ve gayri ticari işlemlerde uygulanacak döviz ve efektiye ait "Gişe Alış ve Gişe Satış Kurları" bankalar, yetkili müesseseler, özel finans kurumları ve PTT tarafından Merkez Bankası'na bildirilir. Ayrıca 3.000.- ABD doları ve eşiti diğer cins dövizleri aşan tutarlarda yapılan ticari ve gayri ticari işlemlere döviz cinslerine göre uygulanan en düşük ve en yüksek Türk Lirası kurları da ilgili kuruluşlarca günlük olarak Merkez Bankası'na bildirilir.

Aynı genelgenin 5-B maddesine göre; Merkez Bankası'nca her iş günü sonunda ilan edilecek günlük kurlar Merkez Bankası'nca bankalar, yetkili müesseseler ve özel finans kurumları ile birlikte belirlenir. Merkez bankası günlük kur belirleme işlemine katılmak isteyen bankalar, yetkili müesseseler ve özel finans kurumları ile Merkez Bankası'nca belirlenecek saatler arasında Türk Lirası karşılığında döviz alım-satım işlemleri yapar. Günlük Kur belirleme işlemine katılmayı kabul eden bankalar, yetkili müesseseler ve özel finans kurumları her gün belirlenen saatler arasında Merkez Bankası'nca belirlenen miktarlarda ABD doları ve eşiti diğer cins dövizler için Türk Lirası karşılığında almak veya satmak üzere Merkez Bankası'na çift yönlü kotasyon verirler. "Günlük Kurlar"; en çok bir saate kadar Merkez Bankası'nca belirlenecek bir alım-satım süresi sonunda, alım-satıma esas fiyatlar ve uluslararası piyasalardaki pariteler esas alınarak Merkez Bankası'nca belirlenir. Belirlenen günlük kurlar haberleşme araçları ile duyurulur ve ertesi gün uygulanacak "Gişe Alış ve Gişe Satış Kurları'nın tesbitinde esas alınır."

Genelgenin 5-C bendine göre ise; Bankalar yetkili müesseseler ve özel finans kurumlarının gerek Merkez Bankası bünyesinde kurulan Döviz ve Efektif Piyasalarında gerekse bu piyasa dışında birbirleri ve Merkez Bankası ile yaptıkları döviz ve efektif alım-satım işlemlerinde uygulayacakları Döviz Kurları piyasa kuralları dahilinde "Gişe Alış ve Gişe Satış Kurları"na bağlı olmaksızın serbestçe tesbit edilir.

Bankalar, yetkili müesseseler, özel finans kurumları ve PTT;

a - Kendilerine ibraz edilen dövizli nakit çekler karşılığında bankacılık teamüllerine uygun kısmen Türk parası ve kısmen efektif veya tamamen efektif ödemesinde bulunabilirler.

b - Efektif veya dövizli nakit çekleri bankacılık teamüllerine uygun olarak aynı veya ayrı cins efektiflerle değiştirebilirler, döviz olarak havale edebilirler.

c - Efektifleri daha küçük veya daha büyük küpürlerle değiştirebilirler.

Bankalar, yetkili müesseseler, özel finans kurumları ve PTT ihracat (prefinansman ihracat bedeli olarak alış yapılan dövizler dahil) ve görünmeyen işlemlerden (Faiz gelirleri ve mahiyetlerine bakılmaksızın döviz tevdiat hesapları, cari hesaplar veya katılma hesaplarından Türk Lirası Karşılığı yapılan alışlar dahil) alışını yaptıkları döviz ve efektiflerin en az % 20 oranındaki kısmını, hesaba geçtiği ayı takip eden ayda Merkez Bankası ile üzerinde mutabakata varılacak bir takvim içerisinde, Merkez Bankası'na devretmek zorundadırlar.

Devir işlemi, dövizlerin fiilen Merkez Bankası Hesaplarına alacak kaydı, efektiflerin ise, Merkez Bankası Şubelerine teslim edilmesi halinde tamamlanmış sayılır. Bu süre içinde devir gerçekleştirilmediği veya eksik yapıldığı takdirde, sonradan yapılacak döviz devirlerinde devir işleminin yapılması gereken günün sonunda Merkez Bankası'nca bankalararası işlemlere uygulanan döviz alış kuru sabitleştirilerek uygulanır. Fiili devrin yapıldığı tarihteki bankalararası döviz alış kuru, sabitleştirilen kurdan düşük olduğu takdirde fiili devir tarihindeki kur uygulanır. Ayrıca, bankalar, yetkili müesseseler ve özel finans kurumları devretmekle yükümlü olup, süresi içinde devretmedikleri döviz tutarları için, devre esas alınan döviz cinsi üzerinden yıllık % 3 oranında cezai faiz öderler.

Devirler ABD doları, Batı Alman markı, Hollanda florini, İsviçre frangı ve Fransız frangı üzerinden alış yapılan dövizler için kendi döviz cinsleri üzerinden yapılır. Bu döviz cinsleri dışında kalan yabancı

paralar üzerinden yapılan alışlara ilişkin döviz devirleri ABD doları cinsinden yapılır. Diğer dövizlerin ABD dolarına çevrilmesinde zorunlu devir yükümlülüğünün doğduğu ayın son iş gününde Merkez Bankası'nca uygulanan çapraz kurlar kullanılır. Efektif devirleri kesin alış yapılan efektif cinsinden yapılır ve zorunlu döviz devirleri yerine kabul edilmez.

Bankalar nezdlerinde açılan Türkiye'de ve dışında yerleşik özel ve tüzel kişilere ait (yetkili müesseseler ve PTT dahil) tüm döviz tevdiat hesapları için mevduat munzam karşılığı cetvellerinin düzenlenme tarihinde cari Merkez Bankası döviz alış kurlarını Türk Lirası karşılığı üzerinden, Merkez Bankası nezdinde döviz tevdiat munzam karşılığı tesis ederler.

3.7.1991 tarih, 20918 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Merkez Bankası 1/M sayılı Genelgesi'ne göre, Türkiye'de faaliyette bulunan bankalar, yetkili müesseseler, özel finans kurumları ve PTT tüm efektif ve döviz alım-satımlarında düzenleyecekleri döviz alım ve satım belgelerini ihtiyaçları dahilinde genelge ekindeki örneklere uygun olarak kendileri bastıracaklardır. Döviz alış ve satışları sırasında ekteki örneklerdeki bilgileri içermek kaydıyla belge üreten elektronik makinelerin da kullanılması mümkündür.

Yetkili müesseseler döviz alış ve satışları esnasında 2 nüsha döviz alım ve satım belgesi düzenlemek zorundadırlar. Döviz alış ve satışlarında düzenledikleri belgelerin birinci nüshalarını ilgiliye verecekler, ikinci nüshalarını kendi nezdlerinde beş yıl süreyle saklayacaklardır.

II - YETKİLİ MÜESSESELERİN VERGİ MEVZUATI KARŞISINDAKİ DURUMU

A - Kurumlar Vergisi:

Yetkili Müesseseler, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar'a ilişkin 91/32/5 sayılı Tebliğ'in 9'uncu maddesine göre Anonim Şirket şeklinde kurulmak zorundadırlar.

Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan Anonim Şirketler Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 2'nci maddesine göre sermaye şirketi olduğu belirtilmiş, aynı kanun'un 1'nci maddesine göre de, sermaye şirketlerinin kazançlarının kurumlar vergisine tabi olduğu hüküm altına alınmıştır.

B - KATMA DEĞER VERGİSİ:

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17'nci maddesinin (4/g) bendine göre, külçe altın, döviz, para, damga pulu, taşıt pulu, hisse senedi, tahvil ve değerli kağıtların teslimleri vergiden müstesnadır.

Görüldüğü üzere, döviz teslimleri Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17'nci maddesinin 4/g bendine göre katma değer vergisinden müstesnadır.

C - BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ:

6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 28 nci maddesinde "Banka ve sigorta şirketlerinin 10.6.1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'na göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakten veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir.

Bankerlerin yapmış oldukları banka muamele ve hizmetleri dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakten veya hesaben aldıkları paralar (kendileri veya başkaları hesabına menkul kıymet alıp satmayı, alım-satıma tavassut etmeyi veya alıp sattıkları menkul kıymet karşılığı borçları ödemeyi taahhüt etmeyi meslek haline getirenlerin bu faaliyetleri dolayısıyla lehlerine kalan paralar ile mevduat faiz vermek veya sair adlarla faiz ve benzeri menfaatler sağlamak üzere devamlı olarak para toplama işiyle uğraşanların topladıkları paralara sağladıkları gelir ve menfaatler üzerinden komisyon, ücret, hizmet karşılığı gibi adlarla aldıkları paralar dahil) da banka muameleleri vergisine tabidir" denilmektedir.

Aynı maddenin son fıkrasında ise; 2279 sayılı Kanuna göre ikraz işleriyle uğraşanlarla ikinci fıkrada belirtilen muamele ve hizmetlerden herhangi birini devamlı olarak yapanlar bu Kanunun uygulanmasında banker sayılırlar. Bir şahsın münhasıran altın alım ve satımı ile uğraşması banker sayılmasını gerektirmez" hükmü yer almaktadır.

Ayrıca, anılan Kanunun 31'inci maddesinde; kambiyo alım ve satım muamelelerinde kambiyo satışları tutarının vergiye matrah olacağı belirtilmiş olup 33 üncü maddesinde ise, kambiyo muamelelerinde nispetin matrahın binde biri olduğu hükme bağlanmıştır.

Kanun koyucu, kambiyo muameleleri dışında kalan banka muamelelerinde verginin doğması için her iki şartın gerçekleşmesini yani, bir muamele yapılmasını ve lehe para kalmasını şart koştuğu halde, kambiyo muamelelerinde bu şartı aramamış, sadece kambiyo satışının yapılmasını verginin doğması için yeterli görmüştür.

Vergi nispetinin, genel banka muamelelerinde % 5 ve kambiyo muamelelerinde ‰ 1 (binde bir) olarak farklı tespit edilmesinin amacı da budur.

Yukarıda yer alan açıklamalar karşısında; döviz alım-satımı bir banka muamele ve hizmet olduğuna göre, yetkili müesseslerce Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar'a ilişkin 91-32/5 sayılı Tebliğ hükümleri çerçevesinde yapılan döviz satışının gerçekleşmesini müteakip satış tutarı üzerinden ‰ 1(binde bir) oranında vergi ödenmesi gerekir.

Aynı konu ile ilgili olarak yapılan işlemlerden komisyon vb. gibi herhangi bir gelir elde ediliyorsa, bu gelir de % 5 (yüzde beş) oranında banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi olacaktır.

Buna göre, kambiyo satışlarının vergilendirilmesinde, satış bedelinin alış kurunun üzerinde olup olmaması, bu satıştan banka lehine bir para kalıp kalmaması hususu önem arzetmemektedir.

Yukarıda belirtilen açıklamalardan da anlaşılaçağı üzere; döviz satım muamelesi ile tek bir muamele yapılmakta ve bu kambiyo muamelesi Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabi tutulmaktadır.

Bu nedenle, yetkili müesseselerin Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki Kararlar ve bu kararlara istinaden çıkarılan tebliğler gereğince, Merkez Bankası'na yapacakları zorunlu döviz devirlerinin kambiyo satışı kabul edilerek, devredilen satış tutarı üzerinden binde bir oranında vergi hesaplanması gerekmektedir.

Kambiyo satışında satış tutarı üzerinden binde bir kambiyo muameleleri vergisi dışında, ayrıca döviz alış kuru ve satış kuru arasındaki müsbet fark üzerinden yüzde 5 banka ve sigorta muameleleri vergisi ödenmesi gerekmemektedir.

Diğer taraftan; efektif ve işlenmemiş altın, işlenmiş ve işlenmemiş kıymetli maden ve taşlar ile ilgili olarak yapılan işlemler, banka muamele ve hizmetler kapsamına girmedüğinden banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi değildir.

D - VERGİ USUL KANUNU:

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda döviz ile ilgili işlemler yapan yetkili müesseselerin vergilendirme ile ilgili muamelelerin tevsikinde düzenleyecekleri belgeler hakkında özel bir düzenleme mevcut bulunmamaktadır.

Oysa, döviz ile ilgili işlemleri yapan yetkili müesseseler anonim şirket olarak kurulma mecburiyetlerinin bulunması nedeniyle Kurumlar Vergisi mükellefidirler. Bu nedenle, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun amir hükmü gereğince, mükellefler vergilendirme ile ilgili muamelelerini yine aynı Kanun'da belirlenen vesikalar ile tevsik etmek zorundadırlar.

Ancak, Türk Parası Kıymeti Koruma Hakkında 32 sayılı Karar'a ilişkin 91/32/5 sayılı Tebliğ'in 13 üncü maddesi gereğince, yetkili müesseseler alış ve satış işlemlerinde şekli Merkez Bankası'na tesbit edilen döviz alım belgesi ve döviz satım belgeleri düzenlemek zorundadırlar.

3.7.1991 tarih, 20918 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Merkez Bankası 1/M Sayılı Genelgesi'nin 46'ncı maddesine göre; yetkili müesseseler, tüm efektif ve döviz alım-satımlarında düzenleyecekleri döviz alım ve satım belgelerini ihtiyaçları dahilinde genelge ekindeki örneklerle uygun olarak bastıracaklardır. Döviz alış ve satışları sırasında genelge ekinde yer alan örneklerdeki bilgileri içermek kaydıyla belge üreten elektronik makinalarında kullanılması mümkün bulunmaktadır.

III - GENEL DEĞERLENDİRME:

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'a ilişkin 91-32/5 sayılı Tebliğ'in 13'üncü maddesi gereğince, yetkili müesseseler alış ve satış işlemlerinde şekli Merkez Bankası'nca tesbit edilen döviz alım belgesi ve döviz satım belgesi düzenlemek zorunda oldukları halde, uygulamada, bu müesseselerin "döviz alım ve satım" belgelerini düzenlemedikleri, bunun yerine basit bir "Fiş" verdikleri gözlenmektedir. Oysa "döviz alım ve satım" belgelerinin belli bir şekilde olması ve beş yıl süreyle saklanması zorunludur. Döviz alım ve satım belgelerini düzenlememek suretiyle mevzuatın öngördüğü mükellefiyetlerden kaçındıkları görülmektedir.

Diğer taraftan, sözü edilen Tebliğ'in 14. maddesi hükmünce yetkili müesseseler Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca belirlenen "bilgi formları"nı üçer aylık dönemler itibariyle düzenleyerek göndermek zorundadırlar.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına gönderilen "bilgi formları"nın gerçeği yansıtmadığı, sembolik rakamlar olduğu ve yetkili müesseselerin diledikleri kadarıyla beyanda bulundukları, böylece yükümlülüklerini yerine getirmekten imtina ettikleri görülmektedir.

Yetkili müesseseler, T.C. Merkez Bankası'nın I-M Sayılı Genelgesi'nin 5. maddesine göre alışını yaptıkları döviz ve efektiflerin en az % 20'sini Merkez Bankası'na devretmek zorundadırlar. Ancak, yetkili müesseselerin "döviz alım belgesi" ve "bilgi formları'nı" gerçeği uygun olarak düzenlememek suretiyle % 20 devir yükümlülüğünden kaçındıkları gözlenmektedir.

Ayrıca döviz alım ve satım belgelerinin basım ve dağıtımında ve kullanımında belge güvenliğine yönelik ve bu belgelerin vergilendirme ile ilgili kanuni defterlere kaydını sağlayarak vergi kayıp ve kaçagını önleyecek herhangi bir düzenlemede mevcut değildir.

Yetkili müesseseler, 3.000 Doların altındaki dövizler için uygulayacakları döviz alım ve satım kurlarını hergün alım ve satıma başlamadan önce Merkez Bankasına bildirmek ve buna uymak zorundadırlar. Oysa, gün içerisinde serbest piyasadaki kur değişiklikleri bu müesseseleri etkilemekte ve bunun sonucu olarak, yetkili müesseselerce düzenlenen döviz alım ve satım belgelerinde yazılı bulunan döviz alım ve satım fiyatlarının fiili alım ve satım fiyatlarıyla olan bir farklılığı söz konusu olmaktadır. Örneğin, yetkili müessese bugün için doların alış kurunu 7.000.- TL. olarak Merkez Bankasına bildirmiş ve gün içerisinde serbest piyasadaki kur değişiklikleri meydana gelerek günün belli bir saatinden sonra 1 doların alış 7.100 liraya çıktığı takdirde, yetkili müessese vatandaşın satın aldığı 1 dolar için 7.100.- lira ödemekte, ancak düzenlenen döviz alım belgesinde Merkez Bankası'na bildirdiği 1 dolar 7.000 liradan alınmış gibi gösterilmektedir. Aynı durum döviz satışları içinde geçerli olmaktadır. Bu durumda düzenlenen döviz alım ve satım belgeleri gerçek durumu yansıtmamaktadır. Bu nedenle, yetkili müesseseler düzenleyecekleri belgelerde fiili durumun gösterilmesi durumunda yetki belgelerinin iptali sözkonusu olduğundan, 3000 Doların altındaki döviz alım ve satımlarında belge düzenlemekten çekinmektedirler. Gerçek durumun tespiti amacıyla 3000 doların altındaki döviz alım ve satımına ilişkin bildirim mecburiyetinin gün sonuna alınması ve o gün içinde 3000 doların altında alım ve satıma konu olan dövizlerin cins miktar ve tutarına ait dökümün teferruatlı bir şekilde Merkez Bankasına bildirilmesi daha yararlı olacaktır.

Diğer taraftan vesika, mükellef yönünden kayıt ve beyanın doğru olduğunu gösteren bir ispat vasıtasıdır. Vergi idaresi yönünden ise, vergi denetiminin bir aracı ve esasını teşkil eder.

Vergi sistemimizi oluşturan vergilerin çoğu kayda ve hesaba dayanılarak tespit olunur. Bütün vergilerde, vergi matrahı mükellefler tarafından tutulan kayıt ve hesaplara dayanılarak tespit ve beyan edilir. Bu kayıtların geçerliliği ise vesikalarla tevsik edilme şartına bağlıdır.

Bu nedenle, yetkili müesseselerin döviz alım ve satımlarında Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar'a ilişkin 91-32/5 sayılı tebliğin 13'üncü maddesi gereğince düzenlemek zorunda oldukları, döviz alım ve satım belgelerinin 213 sayılı VUK'nun mükerrer 257 nci maddesinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na verdiği yetkiye dayanılarak Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Merkez Bankası'nın da olumlu görüşü ile bu belgelerin anlaşmalı matbaalarca basım ve dağıtımının yapılması veya noterden tasdik ettirilerek kullanılmasının sağlanması ve ayrıca belge üretebilen makinalarla vergi mükellefiyetlerini yerine getirmek için faydalı olacağı düşünülen "yazar kasa"ların "Birleşik Cihaz" diye adlandırılan bir tek cihazda birleştirilmesi ve bu birleşik cihazların kullanımının zorunlu tutulması yönünde bir düzenlemenin yapılması, bu müesseselerin belge düzeni yönünden disiplin altına alınmasını kolaylaştıracaktır.

Ayrıca, yetkili müesseselerce belge düzeninin sağlanması sonucu gerçek bilgileri elde eden Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile gerçek alışları kavranan yetkili müesseselerin, Merkez Bankasına devretmek zorunda olduğu % 20 devir yükümlülüklerinin gerçeği yansıtan tutarlarının Merkez Bankası'na Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na gönderilmesi veya inceleme elemanlarının bilgisine sunulması da yapılacak incelemelerde faydalı olacaktır.